

מראי מקומות- בבא בתרא כ"ב

שאני מצפה על מטתו דר' אדא בר אבא, דהיינו דרך קללה אמר כך, אם לא יבא בחיים, יביאו אותו במטה, ולכך אמרי' דמסתברא דרנב"י ענשי', דקללת חכם אינה חוזרת. וע"ע בחזון איש (יו"ד סוס"י ר"ה) שכ' שבדין אמר כן, שהרי רנב"י סמך עלי', וראב"א גרם לו בזיון בפני רבים בהמנעו מלבוא, ורנב"י חשדו שידוע את הצער שגורם לו ואינו חושש, אבל אפשר שהי' ראב"א טרוד בהלכה והסיח דעתו מזה שרנב"י מחכה לו. ור' יוסף ורנב"י לא חשבו לענוש, אלא חשבו להכניע שישוב ויפייס, ולקבל להזהר להבא, אבל קדם העונש משמים, וע"ז נצטערו, וכמש"כ תוס'.

(א) והני מילי לאהדורי, אבל לאקבועי לא- ע' בר"י מיגש, דכ' דהני מילי כולהו מיירי היכא דליכא פסידא דלוקחים, כגון היכא דשוו העסקי בהדדי ושוו הדמים בהדדי, אבל אם יהי' איזה הרווחה להלוקחים עי"ז, אז מסתבר דלא עבדי' תקנתא למוכרים כדי להפסיד הלוקחים, ואם יהי' ריוח טפי בשער אז כל דינים אלו אינם נוגעים (אולם כ' דהיכא הלוקחים גוים הם, אז עושים תקנה בשביל המוכרים אפי' אם הלוקחים יהיו מפסידים עי"ז). וע"ע בבית יוסף (חו"מ קנ"ו, חלק שלישי, סעי' ז'), דכ' דהני מילי באופן שיהי' זול גדול ללוקחים, אבל בזול מעט, אז עדיין מצינן לעכב.

(ה) מ"ט, דדוושא דהכא מעלי להתם- לכאו' ק', מה בכך דדוושא שלו מהני לרשות חבריו, למה משועבד קרקע שלו לחבירו באופן שיהי' צריך להרחיק ממנו ד' אמות כדי לגרום שיתחזק כותל חבריו ע"י דוושא, הרי אינו מזיקו כלל אם אינו מניח לו הד' אמות לדוושא, רק מונע ממנו אותו מעלה. וכ' הרשב"א בשם ר' שלמה בן אברהם, דמתני' מיירי בלוקח הראשון מן המלך, ובכה"ג מסתמא נשתעבדו ד' אמות קרקע חוץ לכותלו לדוושא, הלכך חבריו הלוקח גם הוא מן המלך, כשבא לסמוך לו כותל, צריך הוא להרחיק ד' אמות שכבר נשתעבדו לו. עוד הביא מר' יונה דמתני' מיירי כשהי' לו חזקת ג' שנים ולא מיחה בו חבריו, וא"כ יש לו חזקת ג' שנים ששיעבד לו קרקעיתו לדוושא של חבריו. אבל הרשב"א כ' דפי' ר' שלמה עיקר, שהרי לפי הר' יונה אין כאן חזקה, לפי שאין לו על מה למחות (שהרי חבריו אינו מחזיק עליו כלל). וע' בחי' ר' נחום (מב) דדייק דשי' התוס' הוא שי' ג', דכ' (ד"ה לימא) דמתני' דכותל הוי גירי דילי', משום דמיד כשסומך הכותל מונע הדוושא, וא"כ מבואר דמתני' הוי משום הרחקת ניזקין. ולכאו' ק', מהו השעבוד קרקע שלו לחבירו לחזק לו כותלו, ואם אינו עושה כן הרי הוא נחשב למזיק. ותי' ר' נחום ע"פ הראשונים דס"ל דהיכא דהראשון סומך בורו למיצר

(ב) ואי צורבא מרבנן הוא, אפי' לאקבועי נמי- פי' ר' יונה, דמה דמקילין לצורבא לרבנן, היינו דוקא ברוכל החוזר בעיירות, דבדרך כלל תקנו שיכולים רק לחזר בעיר ואינם יכולים לקבוע חנות, וצורבא מרבנן, כדי שלא יתבטל מתלמודו לא הצריכוהו לחזר, והתירו לו לקבוע חנות, אבל בשאר סחורות לא מצינו שהתירו לצורבא מרבנן לקבעו חנות בעיר אחרת. אולם ע' בבית יוסף (חו"מ קנ"ו, ד"ה החלק השלישי), דדייק מדברי ההגהות אשר"י, דהיכא דצריכים לתורתו, אז כל הדין דאינו יכול לעשות כפרנסת אחר אינו נוגע לו, ולא רק הא דרוכל, דזהו רק בסתם ת"ח, אבל כ' דמשאר פוסקים לא משמע כן (אלא דלעולם אין הדין נוגע אלא ברוכל, וכמש"כ ר"י, והב"י דייק מעצמו כן מדברי הגמ').

(ג) מאן דלא שהייה לאוניתא וכו'- כ' הריטב"א, "פי', משום דלא ידע בסדר טהרות לא הוה לי' לזלזולי ולא למינקט שוקא, וכדאמרי' התם (ב"מ קיד): בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא."

(ד) יתיבנא וקא מנטרא לערסי' דר' אדא בר אבא- פי' המהר"ל בחי' אגדות, שהי' מקלל אותו, משום שהי' לו לבא ולא בא, והי' מעכב אותו מלומר השיעור כלה, ולכך אמר

(ח) **כאן משתי רוחות- פי' ר' גרשום, דכיון דב' כתלים מאפלים הרבה, לכן צריך להרחיק כל חלון וחלון מצד החלון ד' אמות. אולם ע' ברשב"א שהביא ג' שיטות בזה, א' דצריך כמלא רחב חלון מרוח א', וד' אמות מן הרוח השני, וד' אמות על רוח שני קאי. ב' כר' גרשום, דמכ"א מן הצדדים צריך ד' אמות. ג') שאין צריך להרחיק בין הב' כתלים אלא ד' אמות. וכ' דמסתבר דצד ג' זה, דכל שיש ד' אמות בין הכתלים נכנסת לו אורה כדי הצורך. אולם הוסיף דצריך עכ"פ להרחיק טפח א' מן החלון, כמו דצריך להרחיק היכא שיש רק כותל א'.**

(ט) **לימא מתני' דלא כר' יוסי- לכאור' משמע דרק מתני' הוא דלא כר' יוסי, אבל שאר הפרק אתי שפיר אפי' לר' יוסי. וכ' רש"י דבאמת מילי טובא בפרקין לא אתיין אליבא דר' יוסי, וכוונת הגמ' הוא לומר דלימא אף זו כן. אבל תוס' כ' דבאמת מבואר מדברי הגמ' כאן דכל הפרק א"ש לפי ר' יוסי, דהוי כולהו גירי דילי', וביאר דהיינו משום דמההיא שעתא משתכחא היזיקא. ובביאור מחלקותם, אי' בחי' ר' נחום (מו) דרש"י ס"ל דגדר הא דמודה ר' יוסי בגירי דילי' הוא משום דהו"ל אדם המזיק, ובאדם המזיק לא אמרי' הכלל דעל הניזק להרחיק את עצמו, אלא בכה"ג צריך המזיק להרחיק את עצמו. וא"כ, ס"ל לרש"י דכל הני דמתני' דלא שייך בהו אדם המזיק, לא מודי בהו ר' יוסי. אבל בדעת ר"ח שהביא תוס', פי' דגדר גירי דילי' הוא היכא דהתשמיש עצמו הוי המזיק, דאז הו"ל גירי דילי', ואפי' אם אינו האדם עצמו שהוא המזיק, אבל כל זמן שהתשמיש הוא המזיק (ולא השרשים, כמו בנוטע אילן), אז מודה ר' יוסי דעל המזיק להרחיק, דזה נחשב גירי דילי'.**

(י) **והא גרמא הוא- פי' ר' גרשום, "והא דמודה ר' יוסי דבגירי' דידי' חייב, היכא דעביד איהו בידיה", ומבואר דקו' הגמ' הוא עכשיו, משום דאמרי' דמתני' אתי גם אליבא דר' יוסי. אבל הר"י מיגש כ' "והא גרמא הוא, פי' בין לרבנן בין לר' יוסי, ע"כ לא שמעי' דמחייבי לר' רבנן למזיק לסלוקי היזקא מיני' דניזק, אינ' לר' יוסי בגירי', אלא היכא דהוי נזק**

(לפי אביי) צריך השני להרחיק ר' טפחים מחלל בורו של חבירו, ונמצא דצריך להרחיק ג' טפחים מכותל בורו של חבירו, שהוא ברשות השני, דמ"מ צריך להרחיק ממנו. והיסוד שם הוא שיש לחבירו זכות להשתמש בקרקע שאינו שלו להיות לו כותל לבורו. וא"כ, י"ל דה"ה הכא, הרי יכול להשתמש בקרקע של חבירו כדי להיות לו דוושא לכותלו [ועיי' צ"ע].

(ו) **דוושא דהכא מעלי להתם- פי' רש"י, מה שדשין ברגל בין שני הכתלים. והעיר הדרישה (ח"מ קנ"ה, י"ג) על לשון רש"י (וכ"כ בשם הרא"ש) דהדגיש שהוא בין ב' כתלים, דהו"ל סתם דדוושא שהוא סמוך לכותל מהני לו. וצידד דאולי הדוושא מהני רק היכא שהוא בין ב' כתלים, דהיינו דאם הי' השני מרחק כותלו ג"כ לא יהי' טוב להראשון, אבל כ' דמהטור מבואר דלא ס"ל כן. וצידד דאולי בא לומר דרק משום שיש כאן ב' כתלים, וטוב לשניהם, משום הכי תקנו חז"ל שצריך לעשות כן, אבל בלא"ה לא יתקנו כן, אבל דחה גם זה, ושוב כ' דלא בא רש"י אלא לפרש לשון הגמ', ע"ש בדבריו.**

(ז) **ומכנגדן שלא יאפיל- יש לעי', מהו הדין היכא דהכותל נמוך מחלונות של חבירו, האם גם בכה"ג צריך להרחיק כותלו ד' אמות, ולכאור' מסברא אי"צ, שהרי אין שייך בכה"ג שיהא מאפיל על חלונותיו. ובאמת כ"כ הרמב"ם (שכנים ז', ג'), דהיכא דבונה כותלו אצל חלונות חבירו, אם מראש הכותל עד החלון הוא ד' אמות, אפי' אם אינו מרחיק הכותל מן החלונות, מ"מ אינו יכול לעכבו, שהרי א"כ אין שייך האפלה או היזק ראי'. וכ' המגיד משנה דאע"פ דזה אינו נמצא בגמ', אולם פשוט הוא. אבל כ' הנמוקי יוסף (יא): בדפיו, ד"ה מלמעלן) "ואף כשיעשה כזה במעלה ובמטה צריך בהכרח להרחיק הכותל מן החלונות כדי שלא יאפיל, וצ"ע למה [וע"ע ברש"י ד"ה במדיר, דכ' דמשפע ראש כותלו עד שאינו ראוי לא לעמוד עליו ולא להשען עליו, ומדברי רש"י מבואר דגם מיירי בכותל נמוך, דכ' לעמוד עליו, ואף דדין הברייטא מדבר בענין האפלה, ולכאור' משמע כהנ"י, וצ"ע].**

ודאי אסור, דין למאן דדאין דינא דגרמי ואין למאן דלא דאין דינא דגרמי, ואי"ז נידון הסוגיא כאן, אלא מה דלכ"ע גרמא בניזקין פטור, כאן חידש הגמ' דמ"מ הוי אסור. וכ' הרמב"ן דרש"י בכמה מקומות מחליף גרמי וגרמא. וע"ע בש"ך (חו"מ שפ"ו, ד') דהביא מש"כ המהרש"ל להשיג על הרמב"ן, וכ' דאף רש"י מחלק בין גרמי לגרמא. אבל ע' בש"ך שם שכ' להוכיח מכמה מקומות דבאמת רש"י ס"ל דגרמא וגרמי דבר א' הוא, וכשאמרי' דגרמא בניזקין פטור, היינו למאן דלא דאין דינא דגרמי, דלמאן דדאין דינא דגרמי, אף גרמא בניזקין חייב. נ"יש לעי' אם יכולין לדחות הראי' מרש"י כאן, דס"ל דכאן הוי ציור דגרמי ולא גרמא (ולשון גרמא דנקט לאו דוקא הוא, וגרמי הוא), ולכן שפיר הוי צריך לומר דהגמ' אתי אף למ"ד דלא דאין דינא דגרמי, וע"ע.]

מחמת ההוא מידי גופי', כגון הנוטע אילן... אבל הכא, דסולם הוא גופי' לאו איהו מזיק לשובך, אלא נמי' הוא דקא מזקא לי', וסולם גרמא הוא, אמאי מחייבינן לי' לארחוקי, והא קיי"ל דגרמא בניזקין פטור, וכו'. וע' בחי' ר' נחום (מח) דמוכיח גם דדעת תוס' כהר"י מיגש, דהק' תוס' אהא דלא הק' הגמ' כן (דגרמא הוא) בדוושא, אף דהתם לא אמרי' דאתא כר' יוסי, אע"ג דקו' הגמ' אף לרבנן. ופי' ר' נחום דנח' הראשונים בגדר הא דס"ל לרבנן דחייב להרחיק בניזקין אפי' היכא דלא הוי גירי דילי', דהר"י מיגש ס"ל דזה רק משום שיש איזה איסור להזיק, ולכן שפיר הקשו אף לדעתם דגרמא הוא [ולכאור' צ"ע מדוושא, דדאי אינו עושה שום איסור, וכמו שביאר ר' נחום עצמו, וא"כ מה הק' תוס', וע"ע], אבל ר' גרשום ס"ל דלפי רבנן אין דיני הרחקה תלויים כלל באיסור, ולכן לא שייך להק' כן כלל, דהא אפי' אם אין איסור כלל, שייך לומר שיהי' צריך להרחיק עצמו, ורק לר' יוסי, דס"ל דהרחקה הוא משום גירי דילי', בזה שפיר י"ל דאינו חייב להרחיק אא"כ עושה שום איסור, ולכן שפיר הק' הגמ' דהא בגרמא אין איסור.

(א) **זאת אומרת, גרמא בניזקין אסור - הק' הקו"ש** (עד), מהו הה"א דמותר לכתחלה לגרום היזק לחבירו, והא כל דעלך סני לחברך לא תעביד. וגם אם ההיזק בא מאליו, חייב להציל ממון חבירו משום דין השבת אבידה, וכש"כ שלא לגרום היזק. ותי' דהכא שאני, דבעצם יכול הניזק להרחיק את עצמו, ובכה"ג אמרי' דשלך קודם, ולא אמרי' בזה דחייב משום השבת אבידה. ובשיעורי ר' שמואל (נט) אי', דודאי ידע הגמ' דאסור הוא, אבל רק מאיסורים צדדיים, כמו ואהבת לרעך כמוך, וכו', אבל סבר הגמ' דאין כאן איסור מזיק, וזה מחדש הגמ', דאף איסור מזיק שייך בגרמא בניזקין. אלא דהניח בצ"ע דברי הרמ"ה, דביאר דהאיסור למעשה הוא משום ואהבת לרעך כמוך, ואיך שייך שסבר הגמ' מעיקרא דאינו עובר בזה, וע"ע.

(ב) **גרמא בניזקין אסור - פי' רש"י, ואפי' למ"ד** דלא דאין דינא דגרמי, ופטור מלשלם, אסור לגרום וכו'. וע' ברמב"ן דהעיר על מש"כ רש"י למ"ד דלא דאין דינא דגרמי, דהא זה